

GÖTEBORGS UNIVERSITET
Institutionen för svenska språket

FINLANDSSVENSKANS APOKOPERADE INFINITIVER I TID
OCH RUM

Av David-Alexander Lafage

”Int ä de nån som veet om oss, int... Nä ja
var i Stockholm sist, tyckte svenskana att
ja prata svenska riktigt bra för en finne...
Du måst berätt na lite om oss nä du
kommer hem ti Sverige...”

Synnöve Törnros – privat samtal. Åbo,
sommaren 2005

C-uppsats, 10 poäng
Nordiska språk
Vårterminen 2006
Handledare: Anna Gunnarsdotter Grönberg
Examinator: Benjamin Lyngfelt.

”Kkörk här i Tjörslätt som hätt Viktår Jaansson, va en store homårist, på en kallesda, hos min granne, trädgårdsmästa Tallberg, birätta han, att lite äfte de att ha had kåmmit ti Tjörslätt, å flytta in i Finnsbacka, så jick han tillbaga frestadios älle fresis, som dom brokar kallas... Dom had både bagerii å boda i tjörkbyn. Prästn va na int någå vidare finare å opråsttage... opråsttager ja... å bagarn tjändi int hånåm... oprosttage va de ja!... Å bagarn tjändi int hånåm å han sa int häller vem ha vaa... Han titta no på ett å annat, som de va i bodan... å bagarn trodd no va han trodd... Å efter en litn stond sa han att här ha dom fem mark, å kansji de passar ti gå sän... Prästn tacka å to fem markin, men nä han kåm hiim, så kika han piga ne ti bagarn mä fem markin. Bagarn had int blivi så lite flatä, å sa att de va en råli filur ti präst... Å när samma präst va i Östebottn, föri de som han kåm ti Tjörslätt, så had han en da gått ut i byn i bara sjortärmana, å så möt han en låffare. Å låffarn fråga åta prästn om han visst vart man kond få ät mårmat, prästn sa att ja hör ju att dom brukar je mat åt fålk därop i prästgåLdin. Å ja ä så hongråger, å ja ska kåmma me, å si om dom jer mat. Å dom jick ti prästgåLn å steg in å fråga åta pigon om dom sko konna få någåt ti äta. Pigan lura å fondera ho prästn no sko äta i tjöki, hä men no tjän sin hosbond å anar någår årålighet hä... så satt hon fram mat åt do båda, å loffarn had sagt åt prästn att: no ska vi äta riktit ådentlit... tå de kan räck innan vi får mat ijän... men när dom hade äti, jick prästn in i kammarn å la sej ti såva¹ på en såffa. Å då had loffarn erinra, att de va me självaste hosbon som han hade äti, då stack han iveg hastiga tag, å han tycke att de va en råliga låffarkamrat som han had träffa...” Uppläsning av en dikt. Informant i Kyrkslätt².

”Näj, jag hållar int mä dej... nog ska påjkar gå i armén å vara villiga att försvara sitt fosterland om de behövs... Ho(r) sko de ha vari om vår jeneratsjon då sko int ha jort de? Hor had de sitt ut” Informant i Kyrkslätt.³

Till Yvonne och Synnöve

---

¹ kortstavigt

² (kyr_ow_3s) se 5. Metoddiskussion.

³ (ky_om_3s) se 5. Metoddiskussion.

Sammandrag

Denna uppsats är en kort sociolingvistisk studie över finlandssvenska dialekter. En variabel, apokoperade infinitiver (bortfall av infinitivändelse), analyseras utifrån ett allmänt geografiskt samt ett generationsbundet perspektiv. Just nu pågår diskussioner i Finland om hur de finlandssvenska dialekterna bör betraktas i förhållande till riksspråket i Sverige, och två olika ståndpunkter har så småningom utvecklats: vissa anser att de finlandssvenska dialekterna är så pass olika riksspråket, att de bör betraktas som dialekter av en varietet för sig: finlandssvenskan. Andra har däremot tyckt under årens lopp att finlandssvenskan skulle betraktas som en varietet av rikssvenskan, och den finlandssvenska språkvården skulle sträva efter ett närmande mot riksspråket. Variabeln anknyts till det dialektala. Uppsatsens syfte är att presentera variationen i bruket av apokoperade infinitiver, och på det sättet Finlandssvenskarnas förhållande till dialekterna.

En undersökning görs utifrån två material: å ena sidan dialektinspelningar av 20 informanter, å andra sidan transkriberingar av äldre dialektinspelningar. Resultaten visar att infinitiver apokoperas ymnigt i Österbotten, medan detta ofta uteblir i landets södra del, i t.ex. Nyland. I t.ex. Kyrkslätt landskommun (mellersta Nyland), apokoperas ingen av alla fyra informanterna. På vissa ställen, i synnerhet utanför Österbotten, förekommer en generations- och könsbunden variation: äldre informanter apokoperar mer än yngre. Strävandena efter bortarbetandet av provinsialismer under 1900-talet ligger säkert till grund för att yngre generationer konvergerar mer mot standardspråket. Hos yngre informanter förhåller det sig så, att yngre män tenderar att apokopera betydligt mer än yngre kvinnor, medan äldre män apokoperar i samma omfattning som äldre kvinnor. Variabeln har alltså omgestaltat sig till en markör för det dialektala, och dess bruk hänger ihop med den enskilda individens värderingar och förhållningssätt till dialekterna. Kontakter med huvudstaden och dess statusvarietet, samt en ökad finsk närvaro i huvudstadsområdet, är faktorer för ett närmande mot en standardform, som utesluter apokope.

Innehållsförteckning

1. Inledning	1
2. Syfte och hypoteser	2
3. Material och metod	3
3. 1. Metoddiskussion	3
4. Apokopen och de finlandssvenska dialekterna	7
4. 1. Apokopen i de finlandssvenska dialekterna	8
4. 2. Språksituationen i Finland under två hundra år	9
4. 3. Språksituationen i Finland idag	10
5. Tidigare forskning	12
5. 1. Österbotten	12
5. 1. 1. Norra Österbotten	13
5. 1. 2. Södra och Mellersta Österbotten	13
5. 2. Åboland	14
5. 3. Nyland	15
5. 3. 1. Västra Nyland	15
5. 3. 2. Östra Nyland	16
5. 4. Variation	16
5. 4. 1. Faktorer för variation	18
6. Resultat	19
6. 1. En geografiskt bunden apokope	19
6. 1. 1. Ovillkorlig apokope	20
6. 1. 2. Villkorlig apokope	22
6. 1. 3. Andra geografiskt bundna typer av apokope	22
6. 1. 3. 1. Stavelsekvantitetsbunden apokope	22
6. 1. 3. 2. Ingen apokope	23
6. 2. En generationsbunden apokope	24
6. 2. 1. Ingen stor skillnad	25
6. 2. 2. Stora generationsskillnader	25
6. 3. En könsrelaterad apokope	28
6. 3. 1. Åboland	29
6. 3. 1. 1. Apokope och satssammanhanget i Åboland	30
6. 3. 1. 2. Borgå (östra Nyland)	32
7. Sammanfattning och diskussion	34
Litteratur, internetkälla, förkortningar	35

Bilagor: BILAGA 1, TABELL 13. BILAGA 2, KARTA 1.

1. Inledning

När jag i somras för första gången hälsade på mina två vänner, Yvonne och Synnöve, i Finlands före detta huvudstad Åbo, kom jag i kontakt med det finlandssvenska språket. En dag, då jag frågade Yvonne om vad hon hade för planer för kvällen, fick jag det häpnadsväckande svaret:

”Jag tror vi ska fara ti hans [en vän].”

Plötsligt upptäckte jag således att min väninna för det första hade behållit i sin dialekt prepositionsstyrd genitiv, som försvann ur de flesta svenska dialekterna redan under medeltiden, för det andra uppvisade något slags variation, eftersom hon sade *ti hans*, men inte *ti din*, utan *ti dej*. Utan att riktigt ana det, hade jag kommit till kärnan av den finlandssvenska språksituationens problematik: s.k. *arkaismer* lever kvar i finlandssvenskarnas språk, men uppvisar också variation. Denna uppsats ägnas åt en något mer variationsgill variabel, nämligen *apokoperade infinitiver i finlandssvenska dialekter* (bortfall av infinitivändelse, se avsnitt 4).

2. Syfte och hypoteser

Denna uppsats har för syfte att presentera en undersökning om nutida bruk av *apokoperade infinitiver* i tre landskap i det svensktalande Finland. De frågeställningar som undersökningen utgår från är: om det förekommer någon geografisk variation i infinitivapokope över det undersökta området, om någon åldersgrupp apokoperar mer än någon annan, samt om variationen är könsrelaterad. Målet är att utgå från tidigare forskning och se om det har pågått någon utveckling.

Mina hypoteser är att det finns en variation, inte minst på en geografisk nivå: under min korta vistelse i Åbo har jag lagt märke till rejäla dialektskillnader mellan Yvones (från Österbotten) och Synnöves (från trakterna runt huvudstaden) språk. Sedan kan man föreställa sig att de svenska dialekterna i Finland undergår samma process av dialektutjämning som i Sverige, och därför kan man förvänta sig ett med tiden alltmer ovanligare bruk av apokoperade infinitiver. Dock måste man beakta att finlandssvenskan, trots sin status av officiellt språk, talas som modersmål av en liten del av befolkningen i Finland. Av den anledning utgår jag ifrån att det kan förekomma sådana mönster som avviker från dessa som registrerats i de Sverigesvenska dialekterna.

3. Material och metod

I denna uppsats används specifika förkortningar för bl.a. landskap och kommuner. I förekommande fall hänvisas läsaren till bilagorna: Förkortningar och Karta 1.

Min undersökning har gjorts utifrån två olika material. Därför skriver jag i uppsatsen om Und[ersökning] 1 och Und[ersökning] 2.

Und 1 bygger på *SweDia-materialet*, en insamling av dialektprov från hela det svenskspråkiga området, som gjordes inom ramen för *SweDia-projektet* år 2000. Arbetsbördan delades upp mellan de inblandade forskarna i olika zoner, för Finlands vidkommande: Österbotten (ÖB), Nyland (NL), Åboland (ÅB), Åland, och vidare i mindre orter. Om vi i fortsättningen kallar dessa större områden för *landskap*, består SweDia-materialet, vad gäller Finland, av fyra olika landskap med två kommuner per landskap. I varje kommun undersöktes två till tre personer ur fyra grupper, vilka definierades efter ålder och kön: äldre män, äldre kvinnor, yngre män och yngre kvinnor (i fortsättningen används SweDia-terminologin: *Om* står för *Old man* och betecknar *äldre man*, *Ow* står för *äldre kvinna*, *Ym* står för *yngre man*, och *Yw* för *yngre kvinna*). Dessa informanter intervjuades för det mesta var för sig i bl.a. spontant tal i ca 30 minuter. Eftersom inspelningstiden varierar från informant till informant har jag begränsat min analys till 20 minuters spontant tal (inklusive intervjuarens frågor, dock analyseras dessa naturligtvis inte) per informant.

Informanterna valdes ut efter bestämda kriterier, som ”född och uppvuxen på landsbygden”, ”bor på landsbygden”, och har alltså ungefär samma sociala bakgrund. Överföringen av SweDia-materialet till min dator har skett med hjälp av Anders Eriksson, professor i fonetik vid Göteborgs universitet.

Ortnamnen återges med den vanliga kommunbeteckningen (se Karta 1). Alla de informanter som refereras som *Om*, *Ow*, *Ym*, eller *Yw* är de i Und 1. Koderna *Bo* *Ym* betyder alltså *Ung man i Borgå*. Inom hakparentes anges ibland när förekomsten kan höras i inspelningen. I SweDia kan man stöta på beteckningar som: *mun_om_1s*. Siffran är bara en kod för att skilja mellan olika äldre män i *Mu*, medan *s*-et gissningsvis står för *spontant tal*.

De åländska dialekterna har jag inte undersökt, med motiveringen att de betraktas som minst ”genuina” i det finlandssvenska språkområdet. Ålands läge nära Stockholm förklarar att de åländska dialekterna i hög grad har påverkats av det sverigesvenska riksspråket (Harling-Kranck 1981:78). Återstår då tre landskap med två kommuner i varje. I ÖB

består materialet av inspelningar från Munsala (Mu) och Närpes (Nä), i ÅB från Houtskär (Ho) och Dragsfjärd (Df), och i NL från Kyrkslätt (Ky) och Borgå (Bo).

Första steget i Und 1 var att grovt transkribera allt vad informanterna sade, för att lätt kunna komma tillbaka till ett bestämt ställe. På första sidan av denna uppsats står två utdrag av mina transkriberingar. Transkriberingsfasen var nog den mest tidsödande. Sedan har jag exciperat alla infinitiver, och klassificerat dem först kvantitativt och sedan kvalitativt. Den kvalitativa undersökningen fokuserar på i vilket satsammanshang variabeln förekommer, men eftersom jag därifrån inte kom till något nämnvärt resultat, faller det mesta i skymundan.

Und 2 bygger på Gunilla Harling-Krancks bok *Från Pyttis till Nedervetil* (1998), som består av transkriberingar och översättningar av dialektinspelningar som gjordes mestadels runt 1970-talet, i olika orter i Finland, och då får man ytterligare en generation i perspektiv. Dessa orter motsvarar inte alltid de i Und 1, dock har materialet bearbetats enligt samma mall som i Und 1. De två undersökningarna representerar tre generationer: den yngsta får benämningen Gen[eration] A, och utgörs av informanter födda uppskattningsvis på 1960- och 70-talet. Gen B representerar informanter födda på 1930- och 40-talet. Informanterna i Gen C (Und 2) är födda runt sekelskiftet 1900.

3. 1. Metoddiskussion

P.g.a. att de österbottniska dialekterna skiljer sig så drastiskt från riksspråket i Sverige, har jag tyvärr inte kunnat transkribera och analysera inspelningarna av Ym och Yw i Nä på ett tillfredsställande sätt. I Mu har jag för övrigt inte fått någon inspelning av Ow och Ym, vilket gör att analysen i ÖB begränsar sig till Mu Om och Mu Yw, samt Nä Om och Nä Ow.

Här redovisas tre fall som på ett eller annat sätt kan ha påverkat resultaten:

a. I sin undersökning av Österbottningsans anpassning till riksspråket i Sörmland, exciperar Ivars (1986:94) alla infinitiver utom *bli*, *dra*, *ge*, *ha*, och *ta*, eftersom dessa förkortade former också förekommer i högsspråket. P.g.a. att dessa former ibland förekommer oförkortade i min undersökning (*bliv/a*, *hav/a*, *drag/a*, etc), har jag då klassificerat dessa förkortade infinitiver i kategorin *oapokoperbara former*, och betraktat former som *bliva* och *hava* som *oapokoperade*, och former som *bliv* och

hav som apokoperade¹. I hela materialet för Und 1 förekommer 341 oapokoperbara infinitiver, mot 864 apokoperbara, vilket motsvarar ungefär 40 % av totala antalet infinitiver.

b. Ett annat fall utgör en i själva verket finlandssvensk säregenhet. I urnordiska använde man infinitiv i progressivkonstruktioner efter verbet *att vara* eller ett rörelseverb (Han är att fara)². Efter att vokalen i infinitivmärket *att* i uttalet hade rundats till *å*, kom den att sammanfalla med konjunktionen *och*. Språkbrukarna kom då att förväxla *han är å fara* med *han är o(ch) far*, d.v.s. infinitiv med böjd form. Utvecklingen kan ses som på följande sätt:

Han är att höra > *han är å höra* > *han är o(ch) hör*

En del finlandssvenska dialekter befinner sig fortfarande i denna mellanfas, d.v.s. att konstruktionen *vara å + infinitiv* förekommer ofta där (Bergroth 1917:114, Ahlbäck 1971:51). Eftersom preteritumformer ofta sammanfaller med infinitivformer, är det ibland svårt att avgöra om verbet står i preteritum eller infinitiv:

Hon va ut å tågluffa (nä_ow_3s [13:59]).

Varför gick han å meditera? (bor_ow_1s [15:19])

Menar informanten *hon var ut att tågluffa*, eller *hon var ut och tågluffade*? Som Nyholm i sin undersökning om svenskt stadsmål i Helsingfors (1984:62), har jag bestämt mig att inte räkna med dessa tvetydiga fall i min undersökning. I vissa fall har jag kunnat lista mig fram till att informanten använder den ena eller den andra varianten, genom att jämföra förekomsten med andra belägg. Dra_ow_2s säger t.ex.: [...] *så var ja å... jålpt han nå* [03:47]. Att hon använder den apokoperade preteritumformen *jålpt* (< hjälpte) tyder på att formen *vara å + infinitiv* inte förekommer i hennes dialekt/idiolikt, och då har jag betraktat alla verbformer med ändelsen *-a* efter *vara å* som preteritumformer. Detta förutsätter dock att informanten är konsekvent och använder antingen den ena eller den andra varianten, och man kan fråga sig med fog om denna variabel ibland inte utsätts för inre variation hos varje enskild informant. Dessa fall är dock någorlunda få, och påverkar inte resultaten nämnvärt.

c. Infinitivformer i passivum har räknats med i sammanställningen av resultaten. Motiveringen var att passiverade infinitiver enligt Hultman har kunnat apokoperas. Han noterar nämligen formen *skjömmis* för *skämmas* (1894:240). I mitt material förekommer inget sådant fall, d.v.s.

¹ Vi kan betrakta rikssvenska former som *ta*, *bli*, *ha*, etc, som apokoperade.

² Jämför motsvarande konstruktioner i modern isländska: *Hann er að hlusta* (han håller på att lyssna. Jfr eng: *He is reading*), *hún er að skrifa* (hon håller på att skriva).

att alla passiverade infinitiver samt deponenter har bevarat sin ändelsevokal. Därför måste läsaren tänka på att resultaten kan påverkas av detta fenomen. Riktlinjerna och tendenserna suddas dock inte bort för det, eftersom alla passiverade infinitiver räknas med hos *alla* informanter.

Angående själva materialet måste jag säga att Swe-Dia-inspelningarna, för Finlands vidkommande, är av odiskutabelt hög kvalitet. Chambers & Trudgill diskuterar hur en dialektolog bör gå till väga för att samla in data (1998:38), och påpekar att det viktigaste är att låta talsituationen vara informell, eftersom informellt tal är mest systematiskt och regelbundet. Tandefelt påpekar också att man tenderar att uttala tydligare och låter bli att apokopera, ju mer formell talsituationen blir (1983:172). SweDia-materialet består av inspelningar som gjordes hemma hos informanterna. För Finlands del behärskade intervjuarna informantens dialekt fullt ut, ibland känner de t.o.m. varandra. Samtalsämnet berör ofta informantens leverne, eller någon händelse i informantens liv. Inspelningarna är på så sätt ganska representativa för informanternas dialekt, även om vi ändå kan ta det säkra för det osäkra och ha högt i tak vad gäller formellt och informellt tal. Vi kan också fråga oss hur långt man kan lita på att yngre informanter talar i intervjusituationen som de gör till vardags, med tanke på att de flesta av dem numera är bidialektala (Tandefelt 1983:177).

Till sist vill jag diskutera en punkt. Gunilla Harling-Kranck hävdar att det förekommer en del feltolkningar i mina transkriberingar, och man kan alltså fråga sig i vilken mån mina resultat är användbara. Men jag får väl påpeka att Gunillas anmärkning gällde transkriberingarna av materialet från ÖB, det svårast tolkade språkområdet. Jag har egentligen inte lagt så mycket energi på att transkribera alla små uppbackningsord och dylikt. Jag tror nog att verb är sådana ord som innehållsmässigt är viktiga, och att de betonas och uttalas oftast mer eller mindre tydligt, för att man skall kunna förstå dem. Jag går alltså gärna med på det, att svagheten i min undersökning är att det oundvikligen förekommer en del feltranskriberingar, och att jag oundvikligen har räknat för många eller hoppat över en del infinitiver. Trots det tycker jag mig ha varit så pass noggrann och har kommit tillräckligt tillbaka till mina transkriberingar för att annonsera att mina resultat ändå är trovärdiga, och det av två skäl: mina resultat stämmer överens med andra forskares, och materialet och antalet infinitiver är tillräckligt stora för att eventuella fel jämnas ut. Jag utesluter som sagt inte eventuella fel och ber läsaren om ursäkt om han eller hon själv talar någon finlandssvensk dialekt, och upptäcker dem.

4. Apokopen och de finlandssvenska dialekterna

Ordet *apokope* kommer från forngrekiskans *ποκοπή*, som betyder ”borthuggning”³. Apokope innebär att en del av ett ord ”huggs bort”, eller helt enkelt försvinner, och kan drabba olika ordklasser. För att företeelsen skall kunna iakttas, måste man hålla sig inom ett visst tidsperspektiv, där en *fullvariant* vid en bestämd tidpunkt *a* kan hållas isär från en *apokoperad variant* vid en tidpunkt *b*:

Tidpunkt *a*: Jag ska *hjälpa* honom.

Tidpunkt *b*: Jag ska *hjälp* honom.

Allt börjar under medeltiden, då stavelsekvantiteten ändras (Ahlbäck 1945:32, Pettersson 1996:65): de ursprungliga kortstavingarna förlängs (ex: [fara] > [fa:ra]) (Haugen 1976:260). Detta innebär att huvudvikten i betoningen läggs på första stavelsen, och på så sätt försvagas den sista, vilket i sydsandinaviska dialekter leder till *vokalförsvagning*⁴ (ibid:263), d.v.s. att *-a/-i/-u* > *-æ* eller *-e*, uttalat [ə] (jfr uttalet av *flickor* i modern svenska).

Snart började denna nya slutvokal *-e* slopas, och då är det fråga om *apokope* (ibid:207). I ett första dialektområde slopas detta *-e* i vissa positioner, dock inte med någon som helst lagbundenhet, så att ett och samma ord kan uttalas med eller utan slutvokal hos en och samma person:

(1) *E taft en söu (jag förlorade ett får)* (Ibid:263)

(2) *Käm så taftē? (Vem förlorade?)*

I exempel (1) apokoperas verbet i preteritum, medan det förblir orört i exempel (2).

I nordskandinaviska dialekter, utvecklade sig *vokalbalans* och *tilljämning*, två faktorer för bevarandet av slutvokaler, före förlängningen av obetonade stavelser (Haugen 1976:261). Dessa fenomen har med stavelsekvantiteten att göra. Vokalbalans innebär att mer betoning läggs på trycksvaga vokaler i kortstaviga än i långstaviga ord, och att dessa trycksvaga vokaler som en följd därav i mindre omfång drabbas av *vokalförsvagning* och *apokope*:

Kast(a) (långstavigt) / tala (kortstavigt).

Åtskiljandet av å ena sidan *a*-infinitiver och å andra sidan *e*-infinitiver, bevarades i de berörda dialekterna även efter den omtalade stavelseförlängningen. Fenomenet bär namnet *kløyvd infinitiv* på norska (Fjelstad 1989:144).

³ Källa: SAOL

⁴ Haugen: ”vowel merger”.

Tilljämning (Haugen 1976:261, Geijer 1921) är en annan faktor som har bidragit till bevarandet av ändelsevokaler, i vilken den obetonade ändelsevokalen, genom en regressiv assimilationsprocess, ändrar på kvaliteten av stamvokalen:

Lifa > leva > levå > lavå > låvå

Apokopen uppstod sammanfattningsvis på olika sätt i Skandinavien: den är en följd av *vokalförsvagning* och sista steget i ändelsevokalernas allmänna försvagning. I vissa dialekter har dock vissa ändelsevokaler bevarats, beroende på stavelsekvantiteten, genom *tilljämning* och *vokalbalans*.

4. 1. Apokopen i de finlandssvenska dialekterna

Apokopen kom in i de finlandssvenska dialekterna runt 1400-talet (Ahlbäck 1945:32) och bör därför betraktas som en *novation* i förhållande till urnordiska (Ivars 1988:51).

Variabeln *apokoperade infinitiver* ter sig idag på skilda sätt inom det finlandssvenska språkområdet. Enligt Hultman skulle detta inte ha varit fallet på ett tidigare stadium (1894:142§49). Den ursprungliga apokopen skulle ha varit lik den i vissa svenska (norrländska) och norska folkmål, i den mån att den var bunden till stavelsekvantiteten (Fjeldstad 1989:144, Sandøy 1993:120). Med andra ord: slutljudande ändelsevokal har fallit bort i ursprungligen långstaviga (*kast*), medan den har bevarats i kortstaviga (*tala*). Man upprätthöll alltså en differentiering mellan apokope/icke-apokope, s.k. *vokalbalansreglerad apokope* (Dahlstedt 1955:1). Angående kortstavigarna skulle de även ha kunnat apokoperas, om de stod i svagtonig ställning (Hultman 1894:263). Man kan för enkelhetens skull schematisera den finlandssvenska apokopens första stadium på följande vis:

1. *Fordom långstaviga infinitiver: a. svagtonig ställning: apokoperas*
starktonig ställning: apokoperas
2. *Fordom kortstaviga infinitiver: b. svagtonig ställning: apokoperas*
starktonig ställning: apokoperas ej

I analogi med de kortstaviga infinitiverna, har infinitivändelsen *-a* återställts i de långstaviga i vissa dialekter, detta enligt samma regel som i (2) här ovan, d.v.s. beroende på om infinitiven står i tryckstark ställning eller inte. I detta nya skede regleras apokopen inte längre av stavelsekvantiteten, utan av satsbetoningen. En sådan variant av apokope kallas *villkorlig apokope* (Ahlbäck 1971:37), och schematiseras således:

3. *Fordom lång- och kortstaviga inf: a. svagtonig ställning: apokoperas*

b. starktonig ställning: apokoperas ej

Freudenthal ansåg däremot att villkorlig apokope beror på ”den talandes godtycke” (1870:70–71). Detta antagande vederläggs av Ahlbäck (1945:29) och Hultman (1894:263). Villkorlig apokope beror alltså på ordets ställning i satssammanhanget, och drabbar ord som står trycksvagt i upptaktsställning (*Du ska slut opp me dedär*), eller i förbindelse med ett därpå följande trycksvagt ord (*Va vägd den?*) (Tandefelt 1983:170).

I andra dialekter har den ursprungliga östsvenska⁵ apokopen också utvecklats i analogibildning, fast i detta fall i analogi med långstaviga verb, och deras ändelselösa infinitiver. Det vokalbortfall, som tidigare hade gällt långstaviga infinitiver, kom alltså att omfatta även förut kortstaviga (Hultman 1894:237), och detta oberoende av satsintonationen. Differentieringen mellan förut kort- och långstaviga verb försvann, och alla infinitiver kom att apokoperas i princip oavsett satssammanhanget. En sådan ”radikal” apokope kallas *ovillkorlig apokope*:

4. Fordom lång- och kortstaviga inf: apokoperas alltid.

Man skall dock inte se dessa regler som helt fasta. Hultman hade noterat avvikelser redan på slutet av 1800-talet (ibid:263).

Denna framställning av den första typen av apokope som kom in i finlandssvenska bygger på antagandet om att villkorlig apokope föregick ovillkorlig apokope (Geijer 1921:66). Enligt Ahlbäck har apokopen uppstått i samband med övergången till enbart akutaccentuering (1945:32).

4. 2. Språksituationen i Finland under två hundra år

Variationen i finlandssvenska dialekter kan delvis ses i ljuset av de omtumlande historiska händelserna sedan 1809.

I början av 1800-talet fanns det en rad olika finlandssvenska dialekter, och utöver dem talades det ett ”högspråk” av de högre utbildade, en blandning mellan det stockholmska talade högspråket och en äldre Åbodialekt (Loman 1998:167, Ahlbäck 1945:20). Skilsmässan med Sverige 1809 och maktförskjutningen från Åbo till Helsingfors gjorde att detta ”högspråk” kom att påverkas av å ena sidan nyländska folkmål (Tandefelt 1984:246), å andra sidan finska, som fick en allt viktigare position i Finland, genom finsk bosättning i förut övervägande

---

⁵ Termen *östsvensk* betecknar Svenskfinland och de små estniska orterna där svenska dialekter lever kvar (Freudenthal 1894).

svenska områden. På slutet av 1800-talet har finlandssvenskan i princip följt riksspråkets normer i Sverige, samtidigt som att en del s.k. *finlandismer*, eller avvikelser från riksspråket i Sverige, har erkänts (Melin-Köpilä 1996:17). Den tilltagande finska nationalismen ansågs dock som ett hot mot svenskheten, och därför beslutade man att för gott råda bot på dessa finlandismer, i ett försök att närma språket sverigesvenskan, för man fruktade språklig isolering (Melin-Köpilä 1996:19, Laurén 1986:93)⁶. Under den finländska Republikens första år, 1917, publicerades Hugo Bergroths bok *Finlandssvenska*, i vilken syftet stod klart definierat: ”bortarbetandet av finlandismer och provinsialismer” (Loman 1998:168; Venås 1982:221). Ett skriftspråk skulle arbetas fram, och skulle stå i intima band med det sverigesvenska riksspråket. Vidare skulle ett vårdat uttal så småningom utvecklas utav detta skriftspråk. Denna negativa hållning till dialekterna gjorde att allmogen skämdes för sitt uttal och sin dialekt, och att folk snabbt gick över till att tala ett mer utjämnat språk. Dock var det först ämbetsmännen och borgerskapet som kom att tala denna ”högsvenska”, som därigenom fick social prestige och spreds vidare till samhällets lägre skikt. Spridningscentret var Helsingfors och NL, och det är alltså de nyländska dialekterna som stod i fokus. Dessa dialekter är idag de mest utjämnade i Svenskfinland (se 5.3.1.). Redan kort efter andra världskriget lade Wessman märke till att de största förändringarna i nyländska dialekter inträffat i trakterna kring huvudstaden (Tandefelt 1988:167).

4. 3. Språksituationen i Finland idag

Svenskan är som bekant det ena av Finlands två *officiella* språk. Detta innebär att svenskan i princip är på jämn fot med finskan i det offentliga livet. Detta är nog fallet i ÖB, där den finlandssvenska befolkningen är som tätast (se Tabell 13 i bilagorna). I ÅB och speciellt i NL uppvisar situationen ett slags *dikotomisk* karaktär (Tandefelt 1988:233–234), d.v.s. att de två olika språken talas i olika sammanhang, och fungerar

---

⁶ Här kan ett citat av Freudenthal bäst illustrera vilket ”agg” man hyste mot dialekterna: ”Men en vida farligare och år för år mera eröfringslysten fiende än dessa främlingar eger svenskan på sitt eget område. Skenfagert är dess utseende, lömskt dess omgrepp och i mörkret smyger dess gång. Den ger det ena föga djupa, föga smärtande stygnet efter det andra, men ju längre det lider, dess mera är det fara värdt att dessa sår skola gripa omkring sig och omsider förderfva i grund hela organismen. Denna fiende är det s k *språkbruket*.” (Ur: Freudenthal 1868, *Om svensk språkkunskap, särdeles med afseende på Finland*. Helsingfors)

alltså ej parallellt, detta trots myndigheternas ansträngande och god vilja för att upprätthålla en parallell tvåspråkighet: finskan i kontakt med myndigheterna, svenskan hemma. Finskan vinner terräng, detta på svenskans bekostnad.

Bandle (1982:42) anser att de svenska dialekterna i Finland har en starkare ställning än de Sverigesvenska dialekterna. Han och Ahlbäck gör därför en enkel indelning av språksituationen i Svenskfinland (Ivars 1996:22): å ena sidan folkmålen, å andra riksspråket. Ivars är däremot av den åsikt att standardspråk och dialekt idag utgör ytterpolerna i ett *kontinuum* (Ivars 2003:51), som för sverigesvenskans del kan skildras således (Ivars 1996:172):

1. riksspråk
2. utjämnad dialekt; stadsmål
3. lokal dialekt

Skillnaden mellan Ahlbäcks och Ivars indelning är att Ivars för in en annan dimension i Ahlbäcks system, det språksociologiska, med hjälp av ett mellansteg: *stadsmål*. Kontinuet mellan dessa tre steg varierar också från ställe till ställe.

Att riksspråk står som punkt (1) och dialekterna som punkt (3) symboliserar utbrednings- och prestigeförhållandena: riksspråket har högst prestige och störst spatial utbredning. Den varietet som kan kallas riksspråk, d.v.s. en riksgiltig och neutral finlandssvenska, är högsvenska (Loman 1998:168). Det är den man under historiens lopp helst har konvergerat till. Numera är förhållandena något annorlunda. Ett nytt fenomen, som redovisas av Ivars, är den s.k. *destandardization* (Ivars 2003:52), det att riksspråket konvergerar mot dialekterna, detta i samband med regionaliseringsprocessen. Unga informanter skulle så småningom lära sig att tala mer utjämnat, men deras förmåga att tala den lokala varietetten sitter kvar hos dem, en s.k. *bidialektalism* (Ivars 2003:55), d.v.s. en förmåga att tala en standardvarietet och en lokal dialekt lika bra.

5. Tidigare forskning

Vad gäller finlandssvensk dialektforskning, kan man skilja mellan två perioder. Freudenthals generation inleder den första perioden på slutet av 1800-talet. Axel Olof Freudenthal var en filolog på Helsingfors universitet, vars syn på språksituationen i Finland inspirerades av den svenska nationalitetsrörelsen. För honom var hävdandet av svenskan, som svar mot förfinskningprocessen, livsviktigt. Då gällde det att beskriva i vilken mån dialekterna skiljer sig från högsspråket, d.v.s. standardspråket i Svenskfinland, och det sverigesvenska riksspråket. Huvudvikten lades i första hand på fonetiken (se Hultman 1894), och lexikonet. Efter självständighetsförklaringen år 1917 kom Hugo Bergroths bok *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift* ut (Bergroth 1917). Själva titeln avslöjar bokens syfte. Den finlandssvenska dialektologin hade alltså ett språkpolitiskt och didaktiskt ändamål, och dess resultat och förslag till normering skulle direkt tillämpas i skolundervisningen.

Sedan 1970-talet har huvudvikten däremot lagts på det sociolingvistiska. Variationen betraktas inte längre som enbart geografiskt bunden, utan realiseringen av en variabel kan variera inom ett och samma geografiska område mellan olika sociogrupper. Det sociolingvistiska perspektivet kommer faktiskt ganska sent in i bilden. De första sociolingvisterna ansträngde sig att strukturera sina undersökningar enligt Labovs system, som exempelvis Leif Nyholm i Helsingfors (Nyholm 1984). Labov var en pionjär i språksociologi, och lade grunden för språksociologiska analyser. Med Ann-Marie Ivars gör den finlandssvenska sociolingvistik en vändning. Ivars har i projektet *Finlandssvenska stadsmål* (1990-95) strävat efter att beskriva varje lokalvarietet för sig, för att kunna jämföra varieteterna med varandra. Detta försök att skriva grammatikor, om t.ex. närpesdialekten, kan ses i ljuset av hållningen gentemot dialekterna idag, som numera betraktas som en rikedom snarare än en last.

Här följer en detaljerad forskningsöversikt efter landskap. Mina resultat presenteras och jämförs därefter med dessa tidigare resultat.

5.1. Österbotten

Den österbottniska apokopen ter sig på två sätt i två olika geografiska områden. Det måste påpekas att dialekterna spelar en särskild roll i ÖB, där de har bevarats väl (Wiik 1986:343), och att de används både

offentligt och privat (Loman 1998:173). Dialekterna skulle vidare vara på frammarsch i ÖB (Ivars 2003:60) där t.o.m. psalmer numera översätts till dialekterna (Huldén 2001:62).

5. 1. 1. Norra Österbotten

Gränsen mellan å ena sidan nÖB och å andra sidan sÖB och mÖB dras i Munsala, med denna kommun inom det nordliga området. Oravais betraktas med andra ord som den nordligaste kommunen i sÖB och mÖB (Ivars 1986:93). I nÖB apokoperas infinitiver enligt regler (1) och (2) i 4. 2., d.v.s. beroende på den fornsvenska (numera försvunna) differentieringen i stavelsekvantiteten, mellan långstaviga (apokoperas) och kortstaviga (apokoperas ej) (Hultman 1894:237, Nyholm 1984:65, Ahlbäck 1945:5). Wiik visar i en sammanställning av olika österbottniska variabler att kortstavighet har bevarats uteslutande i nÖB (Wiik 1986:350). Jag har tyvärr inte hittat någon modernare upplysning angående Hultmans påstående om att kortstaviga skulle kunna apokoperas i svagtoniga ställningar (1894:263).

Enligt Ivars skulle dialekterna på landsbygden ha funktionen av lågspråklig sociolekt i staden. Där har vi alltså inget avståndstagande från stadsborna gentemot landsbygdsbefolkningen, fast tendenserna idag skulle peka på att en likartad utveckling är på väg dit också (Ivars 1996:106–107).

5. 1. 2. Södra och Mellersta Österbotten

I sÖB och mÖB är apokopen ovillkorlig (Ivars 1988:119), och drabbar alltså infinitivformen av både lång- och kortstaviga. Mest konsekvent genomförd är den i Närpes (Ivars 1986:92).

Man får dock påpeka att infinitivändelsen i vissa fall behålls, speciellt då verbet står i passivum (Ivars 1988:136). En annan avvikelse noteras av Ivars och gäller stadsmålen i Kristinestad och Kaskö i sÖB, där infinitiverna *kuna* och *vila* förekommer oapokoperade (1980:96), enligt samma mönster som i NL, ÅB och nÖB. Ett österbottniskt riksspråk finns, men uppvisar ofta en regional färgning i form av apokope på infinitiver, och talas av högre utbildade, samt fungerar som stilistisk variant för de som normalt talar dialekt eller stadsmål. Samma iakttagelser skulle gälla Vasa, i mÖB (Ivars 1988:29).

De österbottniska dialekterna åtnjuter en större *status* än de i södra Finland (om social status, se Venås 1982:187). Vi kan se detta i exemplet med Nä (Nikula 1983). Närpesborna skulle vara *bidialektala*,

och skulle alltså behärska både dialekt och ett slags riksspråk, men i den mån att riksspråket är så lite närvarande i vardagslivet, kan man betrakta en del av dem (i synnerhet äldre människor) som *monodialektala*, eftersom de behärskar mer eller mindre bra, ofta dåligt, detta riksspråk (Ivars 1988). Det har alltså uppstått ett fenomen som lite skämtsamt kallas ”att benska”; en närpesbo benskar när han/hon anstränger sig att jämna ut sin dialekt mot en mera standardanpassad varietet, och inte lyckas så bra med det, utan använder sig ovetande typiskt dialektala drag (ibid:33)⁷. Rädslan för att bli utskrattade gör att dessa personer helst håller sig till dialekten.

Den varietet som för övrigt dominerar i Nä, både på privat- och offentlig nivå, är en genuin dialekt (ibid:29). Kristina Nikula poängterar dock att högspråket kan användas i vissa offentliga sammanhang i Nä, som i prästens predikan i kyrkan eller i kommunfullmäktige. Denna bidialektalism kan tänkas som ett slags *diglossi*, d.v.s. att två varieteter av ett och samma språk finns vid sidan om varandra, och att de används i olika sammanhang: den ena (högsvenska) kan betraktas som ett högspråk, och har högre status. Den andra (dialekterna) är som ett lågspråk. Denna diglossi är dock förnimbar bara i de sammanhang som Nikula redovisar om. Utöver det har dialekterna överhanden.

5. 2. Åboland⁸

Den åboländska apokopen visar också lite geografisk variation. Den är dock nog den entydigaste av de finlandssvenska infinitivapokoperna, och i hela området villkorlig. Undantagen är Hotskär, Nagu, Korpo och Iniö (vÅB), där långstaviga infinitiver alltid apokoperas, kortstaviga däremot endast villkorligt (Ahlbäck 1945:30, Harling-Kranck 1998:152–153). Zilliacus jämför den åboländska ovillkorliga apokopen med den österbottniska (1992:62), men påpekar att ”situationen är för övrigt oklar för många ordtyper, och särskilt när det gäller kortstavingarna.” (ibid.). Harling-Kranck diskuterar Hultmans gränsdragning mellan Ho och Ko, och om man kan räkna med houtskärskan i de norrfinlandsvenska målen (1981). Variabeln lär alltså vara av en säregen art i Ho, en ort som finns med i Und 1.

---

⁷ Loman (1998:174) redovisar om även andra termer som ”att dänska”.

⁸ Läsaren kan i litteraturen komma att stöta på termen *Egentliga Finland*, som betecknar samma landskap.

5. 3. Nyland

Språksituationen i NL är väldigt olik den i ÖB. Där är avståndet till huvudstaden så litet och samröret med den så stort att dess högspråk åtnjuter en större status som sprider sig till de kringliggande dialekterna, vilket ger ”upphov till känslor av skam och förakt till den egna dialekten” (Ivars 2003:61). Enligt Tandefelt råder det i Helsinge (landskommunen där Helsingfors ligger) ett slags ”inofficiell diglossi” (1984:255). Den finlandssvenska befolkningen är underrepresenterad i huvudstadsregionen (5 % av den totala befolkningen i He 1980, se även Tabell 13), och de två språken används numera snarare i olika sammanhang.

5. 3. 1. Västra Nyland

Infinitivapokopen i vNL och mNL är villkorlig. Nyholm lyfter upp två ”typiska apokopeframkallare” i vNL: när två verb står i infinitiv, tenderar det förra att vara apokoperat, samt verbet *att säga*, som även kan apokoperas i satsslut, och därmed bör ses som ett slags stelnat uttryck (1984:68).

Hultman påpekar redan i sin avhandling att infinitivändelsen i NL vinner allt mer terräng på den ändelselösas bekostnad (1894:263, Ahlbäck 1945:29). Faktorn bakom denna process är givetvis de nära kontakterna med huvudstaden som spridningshård av högspråket.

Ivars menar också att de västnyländska dialekterna i stor omfattning har jämnats ut till en regional variant som man kan kalla *västnyländska* (Ivars 1996:134).

Nyholm poängterar att infinitivapokopen har fotfäste i första rummet bland manliga arbetare i Helsingfors (1984:67). Kvinnor apokoperar sällan. Men i det hela visar han att variabeln knappast kan upplevas som helsingforsisk (ibid.). Detta styrks av Tandefelts undersökning av äldre helsingebors apokopering på 80-talet, som kom fram till att ”[det] förefaller som om den apokoperade infinitiven, som redan i slutet av det förra och i medlet av detta sekel rapporterades som vikande i mellersta Nyland, nu verkligen har försvunnit helt” (1983, se även 1988:175). Vi kan alltså se att den västnyländska infinitivapokopen har undergått drastiska förändringar sedan Freudenthals tid, då den förekom ymnigt.

5. 3. 2. Östra Nyland

Som nÖB i ÖB, kan vi skönja ett litet område som avviker från normen i NL, nämligen öNL. I Pyttis, Strömfors och Lapptrask (östligaste öNL), skulle apokopen *i växlande omfattning* (sic) vara ovillkorlig (Nyholm 1984:65). Hos Ahlbäck heter det att både lång- och kortstaviga infinitiver *oftast* är apokoperade, även i betonad ställning (1945:29-30). Wessman är mer kategorisk och hävdar att infinitiven saknar *-a genomgående* i dessa trakter (1948:333). Ivars refererar bara om att kortstaviga *kan* apokoperas i öNL (1988:119). Den östnyländska infinitivapokopen är alltså villkorlig i den mån att infinitivändelsen *-a* där är i bruk, och den är likaså ovillkorlig i den mån att fler ord apokoperas där än i typiskt ovillkorliga ställen. Den östnyländska apokopen skall alltså betraktas för sig.

Siv Rehnbergs undersökning över Borgådialekten visar att infinitivapokopen hos informanter födda mellan 1913 och 1945 (Gen B i min undersökning) lever kvar utan begränsningar (Ivars 1996:161). Informanter uppväxta i öNL, i Nyholms undersökning om helsingforsiska, apokoperar också mer än de uppväxta i Helsingfors, vNL eller mNL (1984:113). Dialekterna i öNL har alltså en starkare ställning än de i vNL.

5. 4. Variation

Vi har alltså sett att apokopen varierar på flera nivåer.

a. För det första varierar den geografiskt: den är ovillkorlig i ett norra område, och villkorlig i ett södra. Vissa perifera områden, som nÖB och öNL, har bevarat en äldre typ av stavelsekvantitetsbunden apokope. Där är variationen större än i de andra landskapen. Att dessa områden ligger på utkanten till större områden, kan ses som ett tecken på att vi här har med ett typiskt fall av det Chambers & Trudgill kallar *relic feature* att göra (1998:94), d.v.s. ett äldre språkdrag som under årens lopp så småningom har trängts undan av ett yngre språkdrag, och som till skillnad från det yngre språkdraget ej återfinns i ett kontinuum, utan på olika ställen. Att sådana arkaismer har bestått där beror alltså på deras perifera läge (Harling-Kranck 1981:79)

b. Apokopen uppvisar också variation i tiden. Av den ursprungliga apokopen har två typer utvecklats: villkorlig och ovillkorlig apokope, och dessa har så småningom trängts undan denna ursprungliga medeltida apokope. Detta kan vi notera i bl.a. fallet vNL, där Freudenthal på slutet

av 1800-talet registrerade ett ändelsebortfall på nästan alla infinitiver (1870:24), vilket uteblir i modernare undersökningar (Tandefelt 1988:175).

c. Infinitivapokopen varierar även socialt. Att man apokoperar beror i hög grad på vilken inställning man har till dialekten, och vilken status denna har. Infinitivapokopen är en *markör* (Chambers & Trudgill 1998:72), d.v.s. att språkbrukarna är medvetna om att det finns en variation mellan a) apokoperade och b) oapokoperade infinitiver, och använder den ena eller den andra varianten för att markera avstånd till en grupp och visa solidaritet med en annan (Ivars 1988), den s.k. *nätverksteorin* (Sandøy 1993:78). Vi har då i det fallet en *prestigefull* oapokoperad högform som sprider sig till framför allt de högre socialklasserna. Men prestigeformer kan även sprida sig från de lägre samhällsklasserna uppåt (Chambers & Trudgill 1998:73), och för finlandssvenskans del från dialekterna till stadens lågspråk. I detta senare fall har vi alltså en *prestigefull* apokoperad form. Dessa iakttagelser kan fastställas i Ekenäs (vNL) och Lovisa (öNL), där de högre utbildade inte apokoperar sina infinitiver (Ivars 1996:130;155), men där de lägre utbildade antingen inte apokoperar, eller gör det villkorligt. Vi kan alltså se att variabeln *apokoperade infinitiver* i Ekenäs och Lovisa är en *markör*: de lägre utbildade *konvergerar* antingen mot högsvenskan (och apokoperar inte) eller mot dialekterna (och apokoperar) (om konvergens, se Venås 1982:74-75).

d. Variation kan också förekomma på olika sätt i en och samma persons olika livsskeden. Medelålders informanter har en tendens att tala mest ”korrekt” (Nyholm 1984:121).

e. Variation kan också vara könsrelaterad. Det typiska mönstret är att det inte föreligger någon stor variation mellan könen i äldre generationer, medan yngre generationer skiljer sig könsmässigt åt i det att yngre kvinnor använder mer prestigefulla former än yngre män. I sin bok om språklig anpassning hos invandrade närpesbor i Sverige, visar Ivars att detta mönster upprepar sig (1986:180–182). Kvinnor behöver anstränga sig mer än män för att markera en social status, och det gör de genom sitt språk (Sandøy 1993:81). Att de ”samlar symboliskt kapital” genom sina språkval, beror på den sociala diskrimineringen de utsätts för. De är av den anledningen mer *statusbundna* än män (Nordenstam 2003:31). En annan orsak kan vara att kvinnor deltar i mindre täta sociala nätverk än män, och av denna anledning är mer utsatta för och mer i kontakt med standardvarianten (Chambers & Trudgill 1998:84). Män uppskattar ibland att visa sig tuffa genom att använda ”oaccepterade” varianter, medan kvinnor tenderar att vara mera diskreta.

5. 4. 1. Faktorer för variation

En faktor som bidrar till variation i infinitivapokopering är graden av finskheten i området. I Lovisa etablerades under 1970-talet ett kärnkraftverk, vilket orsakade en massbosättning av finnar i den förut övervägande svenskspråkiga kommunen, som 1980 fick finsk majoritet. Många går alltså över till att tala en mer utjämnad varietet, i en önskan att identifiera sig med finlandssvenskheten, detta som en reaktion mot den i regionen tilltagande finskheten (Ivars 1996:169). Gradens av finskheten i kommunen kan alltså ses som en bidragande faktor i utformandet av ett standardkonvergerande stadsmål.

Tvåspråkiga äktenskap skulle däremot på något sätt vara en faktor för bevarandet av lokala varieteter. Barn i tvåspråkiga äktenskap tenderar att behärska finskan bättre än svenskan, p.g.a. att de använder svenskan nästan uteslutande inom familjekretsen, och finskan inom och utom denna krets, d.v.s. även i det offentliga livet, och i kontakt med myndigheter (Tandefelt 1988:190). Dessa barn skulle också använda dialektala drag i större utsträckning: de är inte utsatta för någon variation på samma sätt som barn i enspråkiga familjer är. Regelbunden samvaro med minoritetsmedlemmar gör att individen anpassar sitt språk till en mer utjämnad standardvarietet. I sin undersökning om apokope i det nyländska Helsinges, kommer Tandefelt fram till att finskan i en rural miljö också kan bidra till att den svenska dialekten konserveras (1983).

Tvåspråkighet är ingen tillräcklig faktor i sig. De trakter där den finlandssvenska befolkningen är som mest blandad med den finska, sammanfaller med dem där riksspråkets inflytande är som starkast, nämligen i NL och i mindre omfång ÅB. Den mest sannolika faktorn är nog högsvenskans påverkan. Ivars undersökning visar att emigrerade närpesbor i Sverige apokoperar i ca 20 % av fallen, trots att deras dialekt ursprungligen kännetecknas av ovillkorlig apokope (Ivars 1986:95). Under stort inflytande från riksspråket kan alltså även ovillkorlig apokope övergå till nära som icke-apokope.

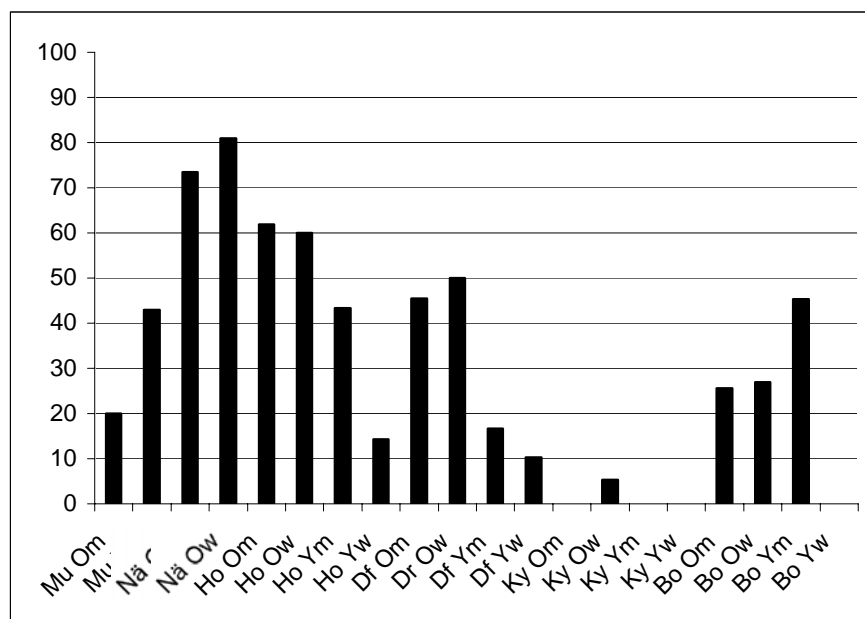
6. Resultat

Variabeln *apokoperade infinitiver* är utsatt för variation, en variation som kan analyseras efter tre infallsvinklar. Det mest uppenbara är att variabeln är geografiskt bunden, så som framgår av forskningsöversikten: på vissa ställen är infinitivapokopen villkorlig, på andra ovillkorlig. I det perspektivet är det lätt att dra isoglosser, och avgränsa olika företeelseområden. Situationen är dock inte så enhetlig. Man kan nämligen skönja olikheter i bruket av apokope på infinitiver på olika generationsnivåer. Ännu brokigare blir bilden när man snävar ytterligare in, och konfronteras med könsbundna skillnader.

6. 1. En geografiskt bunden apokope

Inledningsvis presenteras Diagram 1, en sammanställning av resultaten för Und 1 som är en bra översikt över graden av apokopering över hela det undersökta området. Läsaren hänvisas till Bilaga 2. Sedan presenteras fyra olika typer av apokope, förekommande i olika regioner. Av Diagram 1 framgår tydligt att infinitivapokopen framför allt förekommer i ÖB, och att den gör sig mindre gällande ju närmare huvudstaden man kommer. Dessa preliminära iakttagelser styrker antagandet om att variabeln ger vika för en standardnorm som sprids från huvudstadsområdet.

DIAGRAM 1. *Graden av infinitivapokope (i %) hos alla informanter i Und 1, ordnade från Mu i nÖB längs kustlinjen till Bo i öNL.*

6. 1. 1. Ovillkorlig apokope

Den apokopetyp som visar den högsta graden av apokopering är ovillkorlig apokope, då den innebär att i princip alla infinitiver apokoperas. De trakter där den gör sig gällande är framför allt Österbotten (ÖB), vilket man kan se i Diagram 1 (Närpes). Detta styrks av Tabell 1: infinitiver apokoperas i ÖB i 56 % av fallen, medan apokopen berör 39 % av de apokoperbara infinitiverna i ÅB, och bara 14 % av dessa i NL. Tabell 1 är en sammanställning av resultaten för Und 1 över de undersökta områdena, och jag kommer att hänvisa till den framöver i uppsatsen.

TABELL 1. Apokoperbara infinitiver hos alla informanter i Und 1 efter geografiska zoner: ÖB, ÅB och NL.

	oapokoperbara apokoperbara		fullform		apokope	
			total	%	total	%
Munsala (n. 2) ⁹	26	93	60	64,5	33	35,5
total Närpes (n. 2)	48	89	19	21,3	70	78,7
TOTAL ÖSTERBOTTEN	74	183	81	44,0	102	56,0
total Houtskär (n. 4)	72	167	92	55,1	75	44,9
total Dragsfjärd (n. 4)	40	115	80	69,6	35	30,4
TOTAL ÅBOLAND	112	282	172	61,0	110	39,0
total Kyrslätt (n. 4)	65	198	196	99,0	2	1,0
total Borgå (n. 4)	90	202	148	73,3	54	26,7
TOTAL NYLAND	155	400	344	86,0	56	14,0
TOTAL	341	864	595	68,9	269	31,1

I Tabell 1 framgår antalet oapokoperbara former, men då dessa inte används i argumenteringen utelämnas de i de kommande tabellerna. Summan oapokoperbara infinitiver + apokoperbara infinitiver ger i princip antalet infinitiver. Denna och de kommande tabellerna är upplagda efter modellen ”apokoperbara infinitiver, fullform, apokope”. Summan av fullform och apokope ger antalet apokoperbara infinitiver. Jag kommer i första rummet att använda procenttalen.

Som framgår av Tabell 1 förekommer det en stor variation inom själva ÖB. I Munsala (Mu) apokoperas bara 35,5 % av de apokoperbara infinitiverna, medan Närpes (Nä) uppnår 78,7 %. Dessa skillnader förklaras i ljuset av att Mu ligger i norra Österbotten (nÖB), medan Nä

⁹ Beteckningen (n. 2) betyder att två informanter ligger till grund för sammanställningen.

är en sydösterbottnisk landskommun (sÖB). Som presenterats tidigare förekommer den ovillkorliga typen av infinitivapokope enbart i sÖB och mellersta Österbotten (mÖB), medan den på den nordliga delen av landskapet ter sig på ett annat sätt (se avsnitt 5.1.1. och 5.1.2.).

Vi kan dock fundera över en sak: om apokopen är ovillkorlig i Nä, hur kommer det sig att hela 21,3 % av infinitiverna förekommer i fullform? En del av förklaringen ligger i själva undersökningen: jag räknade med verb i passivform (som *odlas*) och även deponenter (som *låtsas*), vilka faktiskt aldrig apokoperas i materialet. Detta är dock inte hela förklaringen. Även aktiva former står i fullform. Av de 19 oapokoperade formerna hos de två informanterna i Nä, är 5 passiva, och 14 aktiva:

Om: tala/e, funda, haldä, hava, behöva (2 gånger), tale, skåda.

Ow: säja, väre, berö (=börja), kåmba, skriva, följi (=följa).

Vi kan se att 5 av dessa oapokoperade aktiva infinitiver har undergått tilljämning: kvaliteten på deras ändelsevokal har ändrat kvaliteten på stamvokalen. De resterande infinitiverna verkar vara fordom kortstaviga, men förekomsterna är för få för att det ska gå att dra slutsatser av det slaget. Intressant nog förekommer verbet *säga* hos Nä_Ow tre gånger apokoperat och en gång oapokoperat i följande excerpt:

Ä va nog rektit gammal historia ska vi säja, va fina, böljande kulla me vin å vinodlingar å så va ju särsjilt gammel gammel steder.

Hos Nä_Om dyker verbet *tala/e* upp två gånger apokoperat och två gånger oapokoperat, dessa i följande excerpt:

Ja kan ja tala/e om Närpes så gått ja kan [...]

I toristreklame, så bruka vi ju tale om Närpes me ta ä de få ut t-en, alltså bokstavin T.

Förklaringen till dessa avvikelser kan vara att informanterna upplever samtalet som en formell situation, och därför tenderar att jämna ut sitt språk. Detta framgår tydligast hos Nä_Om, som håller ett detaljerat föredrag om Närpes historia, och som utan tvekan anstränger sig för att tala ”korrekt” och bli förstådd.

Det vi i alla fall kan se är att informanterna i Nä i Und 1 apokoperar ovillkorligt bortsett från några undantag. Detta följer vad som tidigare visats, dels att ÖB är ett område där ovillkorlig apokope förekommer, dels att språkklimatet där är dialektvänligt, och att dialekterna används på samhällets alla nivåer. Att Nä är övervägande svenskt bidrar sannolikt också till det (se Tabell 13, bilagor).

6. 1. 2. Villkorlig apokope

En annan typ av apokope, som innebär färre förekomster än ovillkorlig apokope, är villkorlig apokope. Detta förklaras utav att endast infinitiver i svagtonig ställning apokoperas. Det bästa exemplet i undersökningen på villkorlig av apokope är Åboland (ÅB). Av Tabell 1 framgår att infinitiverna står oftare i full- än i apokoperad form: 39 % av de apokoperbara infinitiverna apokoperas i ÅB. Dock kan man som i ÖB skönja en variation inom själva landskapet: den houtskärska (Ho) infinitivapokopen drabbar flera ord (44,9 % av de apokoperbara infinitiverna) än den dragsfjärdiska (Df) (30,4 %). Detta beror säkerligen på att apokopen i Ho befinner sig ”mellan” den villkorliga och den ovillkorliga typen, i den mån att långstavingarna skulle apokoperas ovillkorligt och kortstavingarna villkorligt, enligt tidigare forskning. Apokopen i Df är däremot helt villkorlig, och ger därför något lägre resultat än Ho.

Det andra exemplet är Borgå (Bo), där 26,7 % av de apokoperbara infinitiverna undergår bortfallet av ändelsevokalen, vilket motsvarar ungefär resultatet för Df ovan. Jag kommer dock att visa längre fram (avsnitt 6.3.2.) att detta resultat är missvisande på ett geografiskt perspektiv, för det döljer en könsrelaterad variation mellan informanterna.

6. 1. 3. Andra geografiskt bundna typer av apokope

Den logiska satsen: ”allt som inte är ovillkorligt är villkorligt” gäller faktiskt inte här, utan det förekommer vid sidan om de två stora huvudtyperna ytterligare apokopetyper. Kännetecknande för dessa är att de förekommer i områden i utkanten av det undersökta området.

6. 1. 3. 1. Stavelsekvantitetsbunden apokope

Utöver ovillkorlig och villkorlig apokope förekommer stavelsekvantitetsbunden apokope. I denna kategori sorteras den nordösterbottniska apokopen. Om man tittar på de apokoperbara infinitiver som förekommer hos de två informanterna Mu Om och Mu Yw, kan man lägga märke till att ändelsevokalerna varierar mellan -a, -e, -i, och -å. Detta påminner starkt om den norska *kløyvd infinitiv*, som bygger på en differentiering av fordom kort- och långstaviga, och påminner även om tilljämning. Dessutom kan även ett otränat öra som mitt höra att det i riksspråket långstaviga verbet *sitta* uttalas kortstavigt

([sita]). De infinitiver som förekommer apokoperade är ofta tvåstaviga med lång stamvokal som: *höje, vara, vila, måla, laga*, m f. Att nÖB har behållit differentieringen mellan lång- och kortstaviga vad gäller apokopering, är säkerligen orsaken till de jämförelsevis låga resultaten för Mu.

Även Apokopen i Bo kan, med utgångspunkt från ett generationsperspektiv, rankas in i denna kategori, som framgår i avsnitt 6.3.2.

Att dessa ”säregenheter” förekommer just i utkanterna av det undersökta området är inte så förvånande: de är vad Chambers & Trudgill kallar *relic features*, d.v.s. ”kvarlevor” av den ursprungliga typen av apokope som dök upp under medeltiden, och som så småningom har trängts undan av två yngre apokopetyper, den villkorliga och den ovillkorliga.

6. 1. 3. 2. *Ingen apokope*

Man kan betrakta Kyrkslätt landskommun (Ky) som det ”svarta fåret” i denna undersökning: så få som 1 % av alla apokoperbara infinitiver förlorar sin ändelsevokal (två förekomster). Orsaken till detta resultat är onekligen det nära avståndet till huvudstaden, standardspråkets spridningscentrum. Dessa två apokoperade infinitiver dyker upp hos informanten Ky Ow i samband med uppläsningen av en dikt. Detta är en intressant iakttagelse, för denna dikt är nämligen skriven av en okänd äldre författare från socknen. Vi kan alltså anta att infinitivapokopen en gång i tiden har funnits i dessa trakter, men har hunnit försvinna före inspelningstillfället.

Man kan fundera över finskans påverkan som faktor för anpassning till ett överregionalt språk. Min undersökning är säkerligen för liten för att dra slutsatser i detta ämne, dock vill jag dra läsarens uppmärksamhet på Tabell 2, där graden av apokopering ställs parallellt med graden av finskheten:

TABELL 2. *Graden av finskhet (Folkräkningen 2004) och apokopering i ÅB och NL (Und 1).*

	Finsk befolkning (%)	apokope (%)
Ho (n. 4)	12,3	44,9
Df (n. 4)	22,7	30,4
Bo (n. 4)	64,5	26,7
Ky (n. 4)	77,7	1

Man kan konstatera att de kommuner där den finska närvaron är som starkast (här Ky) sammanfaller med dem där informanterna i undersökningen apokoperar minst. Men man skall vara försiktig med sådana antaganden: som visades i avsnitt 5. sammanfaller de trakter där den finlandssvenska befolkningen är som mest blandad med den finska, med de där riksspråkets inflytande är som starkast, nämligen i NL och i mindre omfång ÅB. Högsvenskans påverkan skall alltså inte underskattas. Om detta ämne, se Tandefelt (1988).

En närmare analys av olika generationers bruk av infinitivapokope kan nu vara aktuell, för att fastlägga om variabeln har undergått någon utveckling över tid.

6. 2. En generationsbunden apokope

Genom att analysera hur variabeln ter sig hos olika väldefinierade generationsgrupper på olika ställen i Finland, kan man ana hur dess utveckling gått till över tid. Den följande analysen bygger på tre generationer (se avsnitt 3.), och en jämförelse mellan Und 1 och Und 2. Inledningsvis illustrerar Tabell 3 en allmän företeelse i Svenskfinland: infinitivapokopen blir överlag allt ovanligare.

TABELL 3. *Apokoperbara infinitiver per generation över det undersökta området, Und 1 (Gen A och B) och Und 2 (Gen C).*

	apokoperbara fullform			apokope	
	total	total	%	total	%
Gen A	446	354	79,4	92	20,6
Gen B	416	241	57,9	175	42,1
Gen C	248	92	37,1	156	62,9

En utveckling mot anpassning till standardformer kan tydas ur resultaten för frekvensen av infinitivapokope hos de äldsta (Gen C) i undersökningen (62,9 % av de apokoperbara infinitiverna apokoperas), som i följande generation gått ner till 42,1 %, för att sedan sjunka vidare till 20,6 % i den yngsta generationen. Dessa rikstäckande resultat ger en bra bild av situationen i allmänhet, men är också lite förrädiska. På vissa ställen förekommer nämligen ingen variation alls mellan olika generationsgrupper, på andra har apokopen dött ut i den yngsta generationen. Graden av likhet mellan generationerna i detta bruk ligger till grund för uppställningen av de kommande avsnitten.

6. 2. 1. Ingen stor skillnad

Ingen markant stor skillnad kan noteras mellan olika generationsgrupper i ÖB, även om informanten Mu Om (i tabell Mu Gen B) teoretiskt apokoperar hälften så mycket som informanten Mu Yw. Att så få österbottniska informanter ligger till grund för undersökningen ger för lite ”kött på benen”. Dock kan man läsa i Tabell 4 att Gen B i Nä apokoperar nästan lika mycket som Gen C (78,7 % av de apokoperbara infinitiverna mot 84,6).

TABELL 4. *Apokoperbara infinitiver i ÖB, Und 1 och Und 2.*

	apokoperbara		fullform		apokope	
	total		total	%	total	%
Mu Gen A (n.1)	56		32	57,1	24	42,9
Mu Gen B (n.1)	35		28	80,0	7	20,0
nÖB Gen C (n. 3)	52		33	63,5	19	36,5
Nä Gen B (n. 2)	89		19	21,3	70	78,7
sÖB + mÖB Gen C (n. 6)	91		14	15,4	77	84,6

Man kan lägga märke till att den yngsta informanten i Mu är den som apokoperar mest frekvent i denna kommun (42,9% av de apokoperbara infinitiverna, mot 36,5 % hos den äldsta). Anledningen till att jag inte analyserade Gen As bruk av infinitivapokope i Nä är den, att alla de yngsta informanternas dialekt var väldigt utpräglade, på gränsen till det helt obegripliga. Dessa två iakttagelser understryker vad som tidigare nämnts, nämligen att de österbottniska dialekterna är i frammarsch, d.v.s. att de används i fler och fler sammanhang hos de yngsta, medan de äldre begränsar detta bruk till i synnerhet hemmet och bekantskapskretsen.

Även om informanterna för ÖBs del är få, kan vi alltså notera att ÖB inte tycks följa den tendens som uppenbarades i Tabell 3, nämligen att yngre generationer apokoperar i mindre omfattning än äldre.

6. 2. 2. Stora generationsskillnader

Det landskap som ger oss de tydligaste exemplen på en utveckling i bruket av infinitivapokope är ÅB. Där visar Gen B ett bredare bruk av variabeln än Gen A och Gen C.

TABELL 5. Apokoperbara infinitiver i ÅB, Und 1 och Und 2.

	apokoperbara fullform		apokope		
	total	total	%	total	%
Ho Gen A (n. 2)	95	64	67,4	31	32,6
Ho Gen B (n. 2)	72	28	38,9	44	61,1
Df Gen A (n. 2)	59	51	86,4	8	13,6
Df Gen B (n. 2)	56	29	51,8	27	48,2
ÅB Gen A (n.4)	154	115	74,7	39	25,3
ÅB Gen B (n. 4)	128	57	44,5	71	55,5
ÅB Gen C (n. 5)	48	28	58,3	20	41,7

Skillnaderna i graden av apokopering mellan Gen C (41,7 % av infinitiverna apokoperas) och Gen B (55,5 %) är dock inte så stora. Intressant är att Gen A apokoperar betydligt mindre än Gen B (25,3 % mot 55,5 %). Om vi jämför generationerna i de två undersökta orterna med varandra kan vi konstatera att Gen B apokoperar dubbelt så mycket som Gen A i Ho, och mer än tre gånger oftare i Df. Språkklimatet i ÅB är inte lika dialektinriktat som i ÖB. De bredare kommunikationsmedlen, som kännetecknar våra postindustriella samhällen, som tv och sedan några år tillbaka internet, har nog bidragit till att sprida högsvenskan in i den åboländska skärgården. Standardspråket är en varietet som numera har större status än den lokala dialekten. Att den houtskäriska infinitivapokopen skiljer sig från den dragsfjärdiska genom att den förstnämnda visar några tecken på ovillkorlighet, så som kan påträffas i ÖB, kan även förklaras med att Ho landskommun består av en skärgård i utkanten av Åboland. I det avseendet har skärgården nog haft mindre täta kontakter med det finlandssvenska högsspråket.

Ett annat intressant fall är Kyrkslätt (Ky). Vi kan fråga oss om detta att ingen av informanterna infinitivapokoperar i Ky, har samband med antingen att Ky ligger i huvudstadsområdet och i hög grad påverkas av standardspråket, eller att infinitivapokopen kanske aldrig nått dessa trakter. Det senare alternativet låter orimligt med tanke på att Wessman registrerade fall av stavelsekvantitetsbunden apokope i sKy (1948:333). Tabell 6 visar att informanterna i Und 2 apokoperar 46,4 % av sina infinitiver i västra och mellersta Nyland (vNL + mNL), medan Gen A och B apokoperar i 0 % respektive 2,9 % av fallen.

TABELL 6. *Apokoperbara infinitiver i vNL + mNL, Und 1 och Und 2.*

	apokoperbara		fullform			apokope	
	total		total	%	total	%	
Ky Gen A (n. 2)	129		129	100,0	0	0,0	
Ky Gen B (n. 2)	69		67	97,1	2	2,9	
vNL + mNL Gen C(n. 6)	56		30	53,6	26	46,4	

Gen C har infinitivapokoperat i ungefär samma omfång i vNL + mNL som samma generation i ÅB. Vi kan alltså svårligen tänka oss att Gen C inte har infinitivapokoperat i Ky, även om vi inte har något empiriskt bevis på detta. Tabell 7 visar en geografisk uppställning av informanterna i Gen C i vNL + mNL. Den visar två saker: först att informanterna i många landskommuner runtom Ky har infinitivapokoperat i samma generation, sedan att det måste ha funnits något slags språkkontinuum eftersom kommunerna närmast huvudstaden förefaller ha berörts av infinitivapokopen i mindre omfång än dem närmare Ekenäs. Läsaren hänvisas till Karta 1 (bilaga 2).

TABELL 7. *Apokoperbara infinitiver i vNL och mNL i Und 2 efter informant, med kommuner ordnade från öst till väst.*

	apokoperbara former	fullform	apokope
He Om	2	2	0
Es Ow	9	7	2
Sj Om	2	1	1
lå Om	11	4	7
Ka Ow	9	4	5
Te Ow	23	12	11
TOTAL	56	30	26

Dessa argument styrker antagandet om att infinitivapokopen för det första väl har funnits i NL, för det andra att den på ett tidigt stadium har stämplat som dialektal i trakterna runt Helsingfors, och därmed blivit en markör. Redan vid utgivningen av Bergroths bok i början av 1900-talet, måste nylänningarna ha blivit medvetna om att det ansågs vara fult att tala dialekt. Det är de som stod i fokus för strävandena efter spridningen av standardspråket. Det är därför begripligt att variabeln *apokoperade infinitiver*, som Tandefelt hade uttryckt det och som framgår av resultaten för Gen A och Gen B, numera hör till det förflutna i Ky.

Till sist skall vi behandla fallet Borgå (Bo) i östra Nyland (öNL). Som framgår av Tabell 8, finns det en stor skillnad i frekvensen av apokope mellan Gen C och de två yngre generationerna.

TABELL 8. *Apokoperbara infinitiver i öNL, Und 1 och Und 2.*

	apokoperbara		fullform		apokope	
	total	%	total	%	total	%
Bo Gen A (n. 2)	107		78	72,9	29	27,1
Bo Gen B (n. 2)	95		70	73,7	25	26,3
öNL Gen C (n. 3)	57		17	29,8	40	70,2

Gen A apokoperar lika ofta som Gen B (27,1 % av de apokoperbara infinitiverna mot 26,3 %), dock hälften så mycket som Gen C (70,2 %). Även om denna sista siffra påminner mycket om de för ÖB, är det här i öNL inte fråga om ovillkorlig apokope i Gen C, då bl.a. följande förekomster noteras: *tvetta*, *springa*, *flytta*, m.m. Det är ändå väldigt intressant att se att variabeln i viss mån lever kvar i Gen B och i Gen A i Bo, trots att själva staden Borgå ligger mindre än fyra mil från huvudstaden. Till skillnad från vNL + mNL har infinitivapokopen alltså bevarats i öNL, även om det måste ha skett en reaktion mot det dialektala, likartad den i övriga NL och ÅB.

Vi kommer nu att se att språkbeteenden inte är enbart generationsföreteelser. Det föreligger också tydliga könsskillnader.

6. 3. En könsrelaterad apokope

I detta avsnitt kommer vi att se att de typiska mönstren i sociolingvistik, som redovisats tidigare, gäller i Und 1: ingen könsskillnad i realisering av variabeln i Gen B, dock stora könsrelaterade skillnader i den yngre generationen. Dessa mönster framgår tydligt av Tabell 9. Avsnittet har för utgångspunkt Gen A och Gen B.

TABELL 9. *Apokope i det undersökta området, efter ålder och kön.*

	apokoperbara		fullform		apokope	
	total	%	total	%	total	%
total Om (n. 6)	222	100	132	59,5	90	40,5
total Ow (n. 5)	196	100	111	56,6	85	43,4
total Ym (n. 4)	224	100	164	73,2	60	26,8
total Yw (n. 5)	166	100	158	95,2	8	4,8
TOTAL	808	100	565	69,9	243	30,1

För det första kan vi notera att Gen B överlag infinitivapokoperar mer än dubbelt så mycket som Gen A, vilket blev uppenbart redan i föregående avsnitt. Det finns ingen nämnvärd könsskillnad i frekvensen av apokopering mellan äldre informanter (Gen B): äldre män apokoperar 40,5 % av sina apokoperbara infinitiver, äldre kvinnor 43,4 %. Däremot

finns det en påtaglig skillnad i Gen A mellan yngre män och yngre kvinnor. De sistnämnda apokoperar hela sex gånger mindre än män i Gen A.

6.3.1. Åboland

Iakttagelserna att yngre män apokoperar oftare än yngre kvinnor förtydligas i ÅB, så som visas i Tabell 10.

TABELL 10. Apokoperbara infinitiver per informant i Df och Ho enligt Und 1, och sammanfattande resultat för ÅB i Und 2.

	apokoperbara	fullform		apokope	
		total	%	total	%
Ho Om (n.1)	42	16	38,1	26	61,9
Ho Ow (n.1)	30	12	40,0	18	60,0
total Ho Gen B	72	28	38,9	44	61,1
Ho Ym (n.1)	60	34	56,7	26	43,3
Ho Yw (n.2)	35	30	85,7	5	14,3
total Ho Gen A	95	64	67,4	31	32,6
total Houtskär	167	92	55,1	75	44,9
Df Om (n.1)	22	12	54,5	10	45,5
Df Ow (n.1)	34	17	50,0	17	50,0
total Df Gen B	56	29	51,8	27	48,2
Df Ym (n.1)	30	25	83,3	5	16,7
Df Yw (n.1)	29	26	89,7	3	10,3
total Df Gen A	59	51	86,4	8	13,6
total Dragsfjärd	115	80	69,6	35	30,4
TOTAL ÅBOLAND	282	172	61,0	110	39,0
total ÅB Und 2 ¹⁰	48	28	58,3	20	41,7

Vid ett närmare betraktande av fallet Ho, kan vi se att våra iakttagelser om att Gen B apokoperar dubbelt så mycket som Gen A måste preciseras, eftersom variationen är stor inom Gen A, där den manliga informanten låter 43,3 % av sina infinitivändelser falla bort, tre gånger mer än den kvinnliga (14,3 %). Med andra ord: glappet är inte så stort mellan Gen A och Gen B vad gäller manliga informanter. Det ringa resultatet för Yw tyder på att variabeln är en social markör, som markerar det dialektala och därmed ett slags anslutning till bondelivet, landsbygden och det lokala. I våra alltmer överregionala samhällen

¹⁰ Ingen uppdelning mellan å ena sidan informanter från vÅB å andra de från öÅB görs i Und 2, eftersom endast en informant är från öÅB (Ki) i denna undersökning.

behöver kvinnor hävda sig, och det gör de genom att anpassa sitt språk till standarden (Nordenstam 2003).

Resultaten för Df pekar mot samma riktning, förutom att det inte förekommer någon påtaglig skillnad mellan könen, varken i Gen A eller i Gen B. Dessa olikheter mellan Ho en Df kan svårligen tänkas vara representativa för sin respektive landskommun, eftersom informanterna är så få. I stället för att betrakta dem som ytterligare tecken på att den houtskärnska apokopen är en vanligare förekommande företeelse än den dragsfjärdiska, bör man enligt min åsikt ta det säkra för det osäkra och anta att dessa iakttagelser inte bygger på geografiska säregenheter, utan snarare på idiolekter på informanternas nivå. Det kan med andra ord förhålla sig så, att Df Ym inte ”känner för” att apokopera så ymnigt som Ho Ym, för han kanske inte känner sig buren av den lokala kulturen på samma sätt, och hans sociala nätverk har kanske inte så många anknytningspunkter med de som talar dialekten. Ho Ym konvergerar däremot med dialekten och det lokala. Man skulle också kunna tänka sig att det stora glappet mellan Ym och Yw i Ho beror på en ”ömsesidig samverkan”, d.v.s. att Ym tenderar att konvergera med dialekten (dock inte fullt ut, eftersom Gen B apokoperar betydligt oftare), samtidigt som Yw tenderar att visa avstånd mot den, och så kan man tänka sig ett medelvärde för Ho i Gen A där emellan. Denna hypotes är dock mindre trovärdig än den förra – att det egentligen är Ho Ym som konvergerar mot dialekten – eftersom resultaten för Ho Yw (14,3 % av de apokoperbara infinitiver apokoperas) sammanfaller med dem för Df Gen A (13,6 %). Dessa iakttagelser kan även fastställas om man utgår från satssammanhanget.

6. 3. 1. 1. Apokope och satssammanhanget i Åboland

Om man analyserar i vilket satssammanhang infinitiverna apokoperas i de två olika generationerna, kan man notera att när en infinitiv står framför en annan infinitiv, apokoperas den första i 11 fall av 15 i ÅB, vilket visar att Nyholms sats om ”apokopeframkallare” i de områden där den är villkorlig, inte bara gäller NL (se avsnitt 5.3.1., Nyholm 1984:68). Tabell 11 är sammanställningen av en analys som jag gjorde för att kontrollera att villkorlig apokope beror på satssammanhanget (4.1., Tandefelt 1983), d.v.s. att infinitiver apokoperas mest i upptaktsställning (V1) och mindre ofta i betonad ställning (V2)¹¹:

---

¹¹ En likartad undersökning har inte gjorts i ÖB p.g.a. att området kännetecknas av ovillkorlig apokope. Ivars gör en dylik undersökning som leder fram till att

TABELL 11. *Apokoperbara infinitiver i upptaktsställning (V1) och i betonad ställning (V2) i ÅB (Ho + Df).*

	V. 1			V. 2		
	apokoperbara	apokope	%	apokoperbara	apokope	%
Om (n. 2)	22	20	90,9	43	13	30,2
Ow (n. 2)	20	18	90,0	43	15	34,9
Ym (n. 2)	36	28	77,8	53	4	7,5
Yw (n. 2)	27	6	22,2	35	1	2,9
TOTAL (n. 8)	105	72	68,6	174	33	19,0
<i>total Ho (n. 4)</i>	72	57	79,2	104	20	19,2
<i>total Df (n. 4)</i>	33	15	45,5	70	13	18,6

Tendensen är alltså påtaglig: de åtta informanterna apokoperar sammanlagt ca 70 % av de infinitiver som står i upptaktställning, och bara ca 20 % av de som står i betonad ställning. Det är intressant att se att äldre informanter även i denna undersökning uppvisar ett likartat bruk av apokoperade infinitiver: de apokoperar nästan alltid i upptaktsställning och framför ett trycksvagt ord, och apokoperar ca 30 % av sina infinitiver när dessa står i betonad ställning. Yngre informanter apokoperar däremot sällan i betonad ställning, men det finns en förnimbar skillnad mellan Ym och Yw: Ym apokoperar ymnigt i upptaktsställning (77,8 %), medan Yw gör det i betydligt mindre omfattning (22,2 %), dock mer än i betonad ställning (2,9 %). Vi kan omformulera dessa iakttagelser på följande sätt: Om och Ow representerar en stark villkorlig apokope, Ym en någorlunda genomsnittlig villkorlig apokope, Yw en villkorlig apokope på tillbakagång, vilket indikerar en generations- och könsrelaterad variation. Man kan alltså säga att Freudenthals anmärkning, om att villkorlig apokope delvis beror på att informanten talar fort (1870:70–71), faktiskt gäller för de yngre generationerna i ÅB.

Samtidigt visar Tabell 11 att apokope nästan är en regel i upptaktsställning och före ett trycksvagt ord i Ho (79,2 %), medan detta sker i ungefär ett fall av två i samma ställningar i Df. Dessa anmärkningar styrker återigen tanken om att apokopen är starkare i Ho, där ovillkorlig apokope förekommer.

---

infinitiver hos utflyttade österbottningar apokoperas lika ofta i betonad som i obetonad ställning (1986:94). Vad gäller NL i min undersökning, varierar variabeln inte i Ky, medan den ter sig på ett särskilt sätt i Bo.

6.3.2. Borgå (östra Nyland)

Ett intressant fall utgör den östnyländska landskommunen Borgå. Där påträffas nämligen samma fall av generations- och könsrelaterad variation som i Ho, fast ännu tydligare.

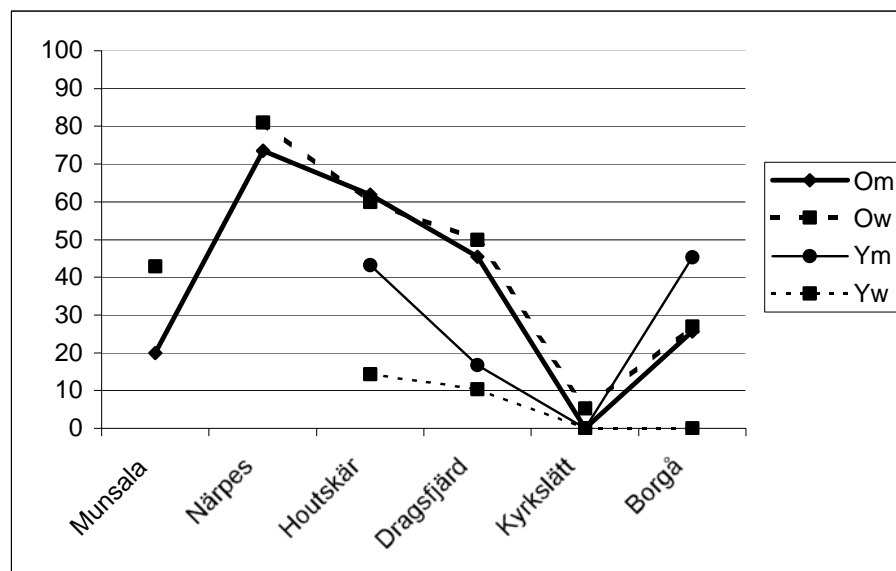
TABELL 12. *Infinitivapokopen i Bo per informant, enligt Und 1.*

	apokoperbara fullform			apokope	
	total	total	%	total	%
Borgå Om (n.1)	43	32	74,4	11	25,6
Borgå Ow (n.1)	52	38	73,1	14	26,9
Borgå Ym (n.1)	64	35	54,7	29	45,3
Borgå Yw (n.1)	43	43	100	0	0
Total (n. 4)	202	148	73,3	54	26,7

Återigen kan vi notera att informanterna i Gen B visar samma frekvens i bruket av infinitivapokope (Om 25,6 %, Ow 26,9 %). Påfallande är däremot klyftan mellan Ym och Yw. Den förstnämnda apokoperar hela 45,3 % av sina ändelsvokaler, och därmed dubbelt så ofta som Gen B, medan Yw inte apokoperar alls. Med andra ord: Bo är ytterligare ett exempel på att den undersökta variabeln i Gen A upplevs som en social markör. Informanterna verkar mer eller mindre medvetna om att det låter dialektalt att låta ändelsevokalerna på infinitiver falla bort, och att det i alla fall inte finns något utrymme för det inom den finlandssvenska normen. En avvikelse från denna norm innebär att man identifierar sig med det regionala, vilket är typiskt förekommande hos manliga informanter. Att informanten Ym t.o.m. apokoperar dubbelt så mycket som Gen B är ytterligare ett tecken på att variabeln är en markör. Jag vågar inte ta upp ordet *hyperkorrektion*, för informanterna är för få för att man ska kunna dra slutsatser, men det ligger nära till hands att skönja en sådan företeelse hos Ym. Uppenbart är i alla fall att Yw har en annan hållning gentemot det dialektala, i det att hon inte apokoperar alls: hon identifierar sig mer med det överregionala.

Sammanfattningsvis visas dessa könsrelaterade tendenser i Diagram 2, som är en sammanställning av resultaten för Und 1, och där våra iakttagelser uppenbaras: kurvan för Om följer den för Ow nästan på pricken, vilket visar att de två grupperna apokoperar likvärdigt, Ym apokoperar mindre, dock mer än Yw.

DIAGRAM 2. *Graden av infinitivapokope (i %) i varje ålders- och könskategori per ort, enligt Und 1.*

7. Sammanfattning och diskussion

Den finlandssvenska infinitivapokopen har i denna undersökning analyserats utifrån tre perspektiv. Den har först visat sig vara geografiskt betingad: i Österbotten är den mest närvarande, medan trakterna kring huvudstaden visar ett begränsat bruk. Detta beror på två faktorer: dels på det att Österbotten är det enda stället i Finland där apokopen har utvecklats till en fullt ovillkorlig variant, som i princip bara tillåter den apokoperade formen, dels på språkklimatet i dessa trakter: där täcker dialekterna alla språkområden, och det låter alldeles för ”fint i kanten” att tala mera riksspråksanpassat. Dessa iakttagelser styrktes av Ann-Mari Ivars som själv kommer från Österbotten, då hon föreläste på ett seminarium om dialekter i Svenskfinland i Kungälv, vid vilket jag närvarade¹².

Sett utifrån ett tidsperspektiv har vi kunnat konstatera att det har pågått en utveckling till fördel för varianten med infinitivändelse: förra århundradets strävanden efter spridningen av en rikstäckande finlandssvensk varietet lär ha burit frukt. Nu mer än någonsin är avstånden mellan finlandssvenskarna små: tv och internet sörjer för finslipningen av denna politik. Om man skärper bilden ytterligare, kan man konstatera att de låga resultaten för den yngsta generationen i undersökningen döljer intressanta fakta: unga kvinnor förefaller vara i högre grad påverkade av standardnormen än jämnåriga män. Intressant är i synnerhet den hållning som folk de senaste åren tagit gentemot de österbottniska dialekterna, framförallt närpesdialekten. Att jag inte har kunnat transkribera närpesungdomars samtal, p.g.a. att deras språk var alldeles för utpräglat, är ett tecken på vad Ivars nämnde: dialekterna är på frammarsch i Österbotten.

Det är alltså oerhört viktigt att se på språksituationen i Finland utifrån olika perspektiv, för om man intar samma synpunkt som förra århundradets dialektologer, och ser på situationen från ett tidsperspektiv, då kan man lätt bli lurad och tro att dialekterna håller på att försvinna, vilket inte är fallet för Österbotten (se t.ex. Tabell 3). Numera gäller frågan: vem är det jag vill identifiera mig med? Ska jag anpassa mitt språk efter den överregionala normen? Det hade också varit intressant att göra samma analys utifrån ett sociologiskt perspektiv: vilka socioekonomiska grupper apokoperar och vilka ej? Detta har inte

---

¹² Arrangerat av Finlandssvenska klubben i Göteborg den 28:e januari 2006, på Nordiska Folkhögskolan i Kungälv.

möjliggjorts i denna undersökning, då informanterna hade valts ut för att de tillhörde en och samma socioekonomisk grupp.

Mina hypoteser stämmer alltså överens med mina konklusioner, bara det att jag inte hade klart för mig att språksituationen i Finland inte är lika enhetlig som i Sverige: dialekterna är i Österbotten på frammarsch, i resten av Finland på tillbakagång.

Dessa slutsatser följer tidigare resultat, som presenteras i avsnitt 5. Dock visar mina resultat att dialektutjämningen gått längre än vad bl.a. Wessman hade konstaterat i mitten av 1900-talet (läsaren hänvisas t.ex. till Tabell 3), förutom i Österbotten. Dialektbilden är numera brokigare än då: i undersökningen ser vi detta i det att det förekommer en stark könsrelaterad variation inom den yngsta generationen, vilket inte var fallet i den föregående generationen. Det förefaller mig intressant att i framtiden analysera nästa generationens bruk av apokoperade infinitiver och andra variabler i Åboland och Nyland, för att se hur långt dialektutjämningsprocessen går. Utifrån detta perspektiv är frågan: kommer apokopen och andra dialektala företeelser som i Kyrkslätt försvinna helt? En annan fråga som är värd att fundera över introducerades med Tabell 2: i vilken mån påverkas de finlandssvenska dialekterna av finskan idag?

Litteratur

- Ahlbäck, Olav 1945. *Apokopen i de finlandssvenska folkmålen. Studier i nordisk filologi* 31-32. Helsingfors.
- Ahlbäck, Olav 1971. *Svenskan i Finland*. Skrifter utgivna av Nämnden för svensk språkvård 15. Stockholm.
- Andersson, L. G. 1985. *Fult språk*. Femtonde tryckningen 2001. Göteborg.
- Bandle, Oskar 1982. *Sociolingvistiska strukturer I de nordiska språken. Om förhållandet mellan standard, regionalspråk och dialekt*. I: Thelander Mats, *Talspråksforskning i Norden*. Lund. S. 33–50.
- Bergroth, Hugo 1917. *Finlandssvenska.Handledning till undvikande av provinsialismer i tal och skrift*. Helsingfors.
- Chambers, J. K. och Trudgill, Peter 1998. *Dialectology*. Second edition. Cambridge.
- Dahlstedt, Karl Hampus 1955. *Efterledsapokope i Nordsvenska dialekter*. Stockholm.
- Dahlstedt, Karl Hampus 1978. *Dialekt och Högspråk i nutidens Sverige, särskilt i Norrland*. I: *Det moderna Skandinaviens framväxt*.

- Symposia Universitatis Upsaliensis Annum Quingentesimum
Celebrantis 10. S. 49–69.
- Fjeldstad, Anton 1989. *Norsk for svensker*. Lund.
- Freudenthal, A. O. 1870. *Om svenska allmogemålet i Nyland*.
Helsingfors.
- Geijer, Herman 1921. *Tilljämningens och apokopens utbredningsvägar*.
Stockholm.
- Harling-Kranck, Gunilla 1981. *De finlandssvenska dialekternas
regionala indelning. Förslag till gränsdragningar. I: Loman, Bengt.
De finlandssvenska dialekterna i forskning och funktion*. 1981. Åbo.
S. 65–80.
- Harling-Kranck, Gunilla 1998. *Från Pyttis till Nedervetil. Tjugonio prov
på dialekter i Nyland, Åboland, Åland, och Österbotten*. Svenska
litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- Haugen, Einar 1976. *The scandinavian languages. An introduction to
their history*. London.
- Huldén, Lars 2001. *En dialektgräns i Munsala. I: Våra språk i tid och
rum*. Helsingfors. S. 61–67.
- Hultman, O. F. 1894. *De östsvenska dialekterna. Finländska bidrag till
Svenska språk- och folklivsforskning*. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie 1980. *Stadsmålen i Kaskö och Kristinestad. I:
Thorsiana, Xenia. Meddelanden från institutionen för nordiska språk
och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet. Serie B. Nr. 5*.
Helsingfors. S. 75–99.
- Ivars, Ann-Marie 1986. *Från Österbotten till Sörmland. En
undersökning av emigration och språklig anpassning*. Skrifter utgivna
av Svenska litteratursällskapet i Finland. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie 1988. *Närpesdialekten på 1980-talet*. Studier i nordisk
filologi 70. Svenska litteratursällskapet. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie 1996. *Stad och bygd. Finlandssvenska stadsmål i ett
regionalt och socialt perspektiv*. Folkmålsstudier 37. Meddelanden
från Föreningen för nordisk filologi. Helsingfors.
- Ivars, Ann-Marie 2003. *Lokalt och regionalt i svenskan i Finland.
Tendenser i språkutveckling i norr och söder. I: Akselberg Gunnstein,
Bødal Ann Marit, Sandøy Helge, Nordisk dialektologi*. Novus förlag.
Oslo. S. 51–81.
- Laurén, Christer 1986. *Etablering av normer för skolans språkvård. En
diskussion om normer för svenskan i Finland. I: Boken om vårt
modersmål*. Lovisa. S. 91–96.
- Loman, Bengt 1998. *Om svenskan i Finland. I: Harling-Kranck, Gunilla
1998, Från Pyttis till Nedervetil*. Helsingfors. S. 161–175.

- Melin-Kopilä 1996. *Om normer och normkonflikter i finlandssvenskan: språkliga studier med utgångspunkt i nutida elevtexter*. Skrifter utgivna av Institutionen för nordiska språk vid Uppsala Universitet.
- Nikula, Kristina 1983. *Dialekt och högsvenska i offentliga sammanhang. Språket i kommunfullmäktige i Närpes*. I: *Svenskans beskrivning. Nr 14*. 1983.
- Nordenstam, Kerstin 2003. *Genusperspektiv på språk*. Stockholm.
- Nyholm, Leif 1984. *Svenskt stadsmål i Helsingfors*. Meddelanden från Institutionen för nordiska språk och nordisk litteratur vid Helsingfors universitet utgivna genom Lars Huldén och Carl-Eric Thors. Serie B nr 8. Helsingfors.
- Pettersson, Gertrud 1996. *Svenska språket under sjuhundra år*. Lund.
- Sandøy, Helge 1993. *Talemål*. Novus förlag. Oslo.
- Tandefelt, Marika 1983. *Apokope. Ett bortfallande bortfall*. I: *Struktur och variation. Festskrift till Bengt Loman 7.8.1983*. Åbo Akademi. S. 169–179
- Tandefelt, Marika 1984. *En språkgränstrakt i sociolingvistiskt belysning*. I: Engman Max och Stenius Henrik, *Svenskt i Finland 2*. Svenska litteartursällskapet i Finland. Helsingfors. S. 243–266
- Tandefelt, Marika 1988. *Mellan två språk. En fallstudie om språkbevarande och språkbyte i Finland*. Acta universitatis upsaliensis. Uppsala.
- Venås, Kjell 1982. *Mål og miljø. Innføring i sociolingvistikk eller språksosiologi*. Novus-förlag. Oslo.
- Wessén, Elias 1969. *Svensk språkhistoria. I Ljudlära och ordböjningslära*. Åttonde upplagan. Stockholm.
- Wessman, V. E. V. 1948. *Bidrag till kännedomen om de nyländska folkmålen, med särskilt beaktande av sibbåmålet*. I: *Folkmålsstudier XIII*. Meddelanden från Föreningen för nordisk filologi i Helsingfors. Helsingfors. Särtryck (problem med layouten!) s. 327–422.
- Wiik, Barbro 1986. *Metodproblem vid beskrivning av de moderna österbottniska dialekterna*. I: Bjørkum Andreas og Borg Arve, *Nordiske studiar. Innlegg på den tredje nordiske dialektologkonferansen*. Skrifter frå Norsk Målførearkiv XL. Oslo. S. 341–358.
- Zilliacus, Kurt 1992. *Åboländska*. Konstsamfundet, Helsingfors.

Internetkälla

Svenska Finlands folkting 2005. *Språkfördelningen i Finland. Befolkning enligt språk i svenska och tvåspråkiga kommuner i Finland 31.12.2004*.

<<http://www.folktinget.fi/pdf/publikationer/sprakfordelning%202005.pdf>>

Förkortningar

ÖB: Österbotten, nÖB: norra Österbotten, sÖB: södra Österbotten, mÖB: mellersta Österbotten, ÅB: Åboland, vÅB: västra Åboland, öÅB: östra Åboland, NL: Nyland, vNL: västra Nyland, mNL: mellersta Nyland

öNL: östra Nyland, sKy: södra Kyrkslätt. Övriga förkortningar: se Karta 1.

BILAGA 1. TABELL 13. *Kommunernas och städernas språk i det undersökta materialet, enligt Svenska Finlands folkting (2004-12-31).*

Kommunens språk		Hela	Finska	Svenska		
		befolkningen	total	%	total	%
hela landet		5 236 611	4 811 945	91,9	289 751	5,5
ÖB		173 435	79 784	46	90 152	52,0
tvåspråkig / svensk majoritet	Jakobstad	19 467	8 152	41,9	10 898	56,0
enspråkig finsk	Mu					
tvåspråkig / finsk majoritet	Vasa	57 030	40 774	71,5	14 212	24,9
enspråkig svensk	Nä	9 515	568	6	8 728	91,7
tvåspråkig / svensk majoritet	Kaskö	1 519	1 037	68,3	450	29,6
	Kristinestad	7 760	3 241	41,8	4 444	57,3
ÅB		453 745	413 806	91,2	26 383	5,8
tvåspråkig / finsk majoritet	Åbo	174 824	156 321	89,4	9 072	5,2
tvåspråkig / svensk majoritet	Ho	674	83	12,3	590	87,5
tvåspråkig / svensk majoritet	Df	3 378	766	22,7	2 597	76,9
NL		1 346 958	1 173 473	87,1	103 506	7,7
tvåspråkig / svensk majoritet	Ekenäs	14 521	2 364	16,3	11 900	82,0
tvåspråkig / finsk majoritet	Ky	32 772	25 477	77,7	6 446	19,7
tvåspråkig / finsk majoritet	Helsingfors	559 046	484 725	86,7	34 871	6,2
tvåspråkig / finsk majoritet	(Helsinge)	185 429	168 772	91	5 880	3,2
öNL		92 442	59 484	64,3	30 950	33,5
tvåspråkig / finsk majoritet	Bo	46 793	30 169	64,5	15 290	32,7

BILAGA 2. KARTA 1. *Det finlandssvenska språkområdet.
Landskommunerna.*

